

УДК 341.232.7

Е.Н. Орінда,

аспірант кафедри міжнародного права та міжнародних відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ БОРОТЬБИ З ЕБОЛОЮ

Анотація. У статті проаналізована роль міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з Еболою. Розкриті основні міжнародно-правові інструменти боротьби з Еболою. Показується алгоритм використання механізму реагування на суспільно небезпечне явище Радою Безпеки ООН. Також характеризується координація діяльності системи ООН під час епідемії, яка несе загрозу усьому людству. Розкриті спеціальні механізми діяльності Старшого координатора ООН з відповідних заходів у зв'язку з Еболою та Місії ООН з надзвичайного реагування на Еболу.

Ключові слова: інфекційні захворювання, Ебола, Старший координатор ООН з відповідних заходів у зв'язку з Еболою, Місія ООН з надзвичайного реагування на Еболу, Служба гуманітарних повітряних перевезень ООН.

Постановка проблеми. Ебола, малярія, ВІЛ/СНІД та інші інфекційні захворювання створюють загрозу для здоров'я людей. Неналежа боротьба з інфекційними захворюваннями породжує бар'єри у реалізації права на здоров'я. Міжнародне співтовариство повинно скоординовано співпрацювати для боротьби з епідеміями та пандеміями, враховуючи фактори глобалізації, вони мають загрозу усьому людству.

Однією з останніх епідемій, яка мала загрозу для усього людства, був спалах Еболи у 2014 р. Середній коефіцієнт летальності від цього захворювання становить близько 50%, під час колишніх спалахів показники летальності становили від 25% до 90% [2]. У період 2014-2015 роках від спалаху епідемії Ебола постраждали Ліберія, Гвінея, Сьєрра-Леоне, Малі і Нігерія, число жертв склало 11294 людини [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання, пов'язані з цією проблематикою, розглядалися у роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема О.В. Задорожнього, Є.І. Каркіщенко, П. Мартенса, В.С. Михайлова, М.О. Медведєвої, Н.П. Сільченко, Н.В. Хендель, А.Л. Тейлора, Д. Фідлера.

Постановка завдання. Дослідити основні міжнародно-правові інструменти боротьби з Еболою. Виявити інституціональні механізми боротьби з Еболою у системі установ ООН.

Виклад основного матеріалу. Союз держав басейну річки Мано 1 серпня 2014 р. скликав Надзвичайний саміт, за результатами якого Кот-Д'Івуар, Гвінея, Ліберія та Сьєрра-Леоне взяли зобов'язання з боротьби зі спалахом Еболи в регіоні, у тому числі шляхом розширення послуг з лікування і посилення заходів щодо недопущення розповсюдження захворювання через

кордони. Першими, хто надав міжнародну допомогу для боротьби з Еболою, були такі організації, як «Лікарі без кордонів», Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, Служба гуманітарних повітряних перевезень ООН.

У серпні 2014 р. Генеральний директор ВООЗ відповідно до Міжнародних медико-санітарних правил 2005 р. скликала нараду Комітету з надзвичайної ситуації. За його підсумками 8 серпня 2014 р. Генеральним директором ВООЗ було прийнято рішення оголосити спалах Еболи надзвичайною ситуацією у галузі громадської охорони здоров'я, що має міжнародне значення, і прийняти декілька Тимчасових рекомендацій для зниження ризику міжнародного розповсюдження. 28 серпня 2014 р. ВООЗ розробила «Дорожню карту реагування на спалах Еболи», спрямовану на недопущення поширення вірусу в усьому світі і подолання наслідків будь-якого подальшого міжнародного поширення. У дорожній карті вказані наступні завдання з ліквідації епідемії Ебола: (1) забезпечення повного географічного охоплення взаємопов'язаними відповідними заходами боротьби з Еболою в державах з широкою розповсюдженістю та інтенсивною передачею; (2) забезпечення невідкладного й негайного застосування всебічних заходів втручання у зв'язку з Еболою в державах з початковим випадком (випадками) або з локалізованою передачею; (3) посилення готовності всіх держав до оперативного виявлення випадків дії вірусу Ебола і прийняттю відповідних заходів, особливо державами, що мають сухопутний кордон з районами активної передачі і державами з міжнародними транспортними вузлами [9].

5 вересня 2014 р. була введена нова посада в системі ООН — Старший

координатор ООН з відповідних заходів у зв'язку з Еболою, метою якого є посилення оперативної діяльності системи ООН, держав-членів, неурядових організацій та інших партнерів, з наданням допомоги державам постраждалим у результаті спалаху Ебола.

Генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі — ВООЗ) Маргарет Чен заявила, що «Це не просто криза суспільної охорони здоров'я. Це соціальна криза, гуманітарна криза, економічна криза, а також загроза національній безпеці далеко за межами зон спалаху». Старший координатор з відповідних заходів у зв'язку з Еболою Давид Набарро, призначений Генеральним секретарем ООН, наголосив, що «цей безпрецедентний спалах вимагає безпрецедентних заходів» [4]. 17 вересня 2014 р. Генеральний директор ВООЗ звернулася до Ради безпеки ООН і Генеральної Асамблеї ООН, закликаючи до негайного і масштабного посилення міжнародної підтримки держав, найбільш постраждалих від Еболи.

Резолюція 2177 (2014) Ради Безпеки від 18 вересня 2014 р. встановила, що безпрецедентні масштаби спалаху Еболи в Африці є загрозою міжнародному миру і безпеці. Також у Резолюції 2177 (2014) Ради Безпеки зазначається, що координація спільних дій Генеральної Асамблеї ООН, Економічної і Соціальної Ради та Комісії з миру будівництва, ВООЗ є головним напрямом у боротьбі з Еболою. У резолюції міститься заклик до Африканського союзу, Європейського союзу про надання технічної допомоги. Так, у Резолюції 2177 (2014) Ради Безпеки вказано, що всі відповідні підрозділи системи ООН, включаючи ВООЗ та Службу гуманітарних повітряних перевезень ООН,

на основі їх відповідних мандатів, повинні прискорити реагування на спалах Еболи, у тому числі на основі сприяння розробці та здійсненню оперативних планів забезпечення готовності, взаємодії та співробітництва з урядами регіону і тими, хто надає допомогу. У своєму виступі Генеральний директор ВООЗ на засіданні Ради Безпеки ООН по Еболі Маргарет Чен наголосила, що «це найбільший виклик мирного часу, з яким коли-небудь стикалися Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи» [7].

Генеральна Асамблея ООН провела сесію з проблеми Еболи та 19 вересня 2014 р. прийняла Резолюцію 69/1 «Заходи з локалізації недавнього спалаху лихоманки Ебола в Західній Африці і боротьбі з нею». У Резолюції 69/1 підтримується намір Генерального секретаря заснувати Місію Організації Об'єднаних Націй з надзвичайного реагування на Еболу. ООН з спеціалізованими установами прийняли ряд тимчасових заходів, метою яких було створення Місії ООН з надзвичайного реагування на Еболу. Також у Резолюції 69/1 міститься заклик, щоб усі держави-члени, відповідні органи ООН і система ООН надали всебічну підтримку Місії ООН з надзвичайного реагування на Еболу [5]. Уперше в історії ООН була створена місія пов'язана з надзвичайною ситуацією у сфері громадської охорони здоров'я — спалахом епідемії. У Місії було об'єднано більш 175 організацій, які брали участь у програмах надзвичайних заходів з боротьби з епідемією у трьох державах з високими темпами поширення захворювання, щоб зупинити спалах Еболи через надання медичної допомоги хворим, забезпечити надання основних послуг їм, консультування місцевої влади щодо заходів недопущення розповсю-

ження епідемії. Місія ООН у Ліберії повинна координувати свою діяльність з Місією ООН з надзвичайного реагування на Еболу.

Місія ООН з надзвичайного реагування на Еболу в рамках співпраці з державами-членами, регіональними та субрегіональними організаціями, а також іншими партнерами прагнутиме досягнення п'яти стратегічних пріоритетів: зупинити поширення захворювання; організувати лікування інфікованих осіб; налагодити надання основних послуг; підтримувати стабільність і не допустити поширення захворювання в державах, де епідемія не розповсюдилася [8]. У своїй діяльності Місія керується принципами: закріплення керівної ролі урядів; забезпечення швидкої віддачі на місцях; тісна координація та співпраця з організаціями поза системи ООН; врахування конкретних потреб різних держав при розробці заходів реагування; підтримка провідної ролі ВООЗ з усіх питань, що стосуються охорони здоров'я; визначення контрольних показників на перехідний період після подолання кризи і зміцнення систем через дії. Місія буде тісно співпрацювати з підрозділами ООН на місцях і користуватися їхньою підтримкою, спираючись на технічний і науковий потенціал ВООЗ, ресурси Світового банку та Міжнародного валютного фонду, а також на оперативну інформацію і потенціал установ, фондів і програм ООН та Місії ООН у Ліберії.

5 грудня 2014 р. ЕКОСОП провела спеціальну нараду для обговорення економічних і соціальних наслідків, пов'язаних з Еболою, а також для знаходження рішень з метою здійснення всебічних і багатосекторальних заходів у постраждалих державах [4].

Під час спалаху Еболи ВООЗ діяла відповідно положень Міжнародних

медико-санітарних правил 2005 р. та намагалася здійснювати координуючу роль у співробітництві з іншими організаціями у боротьбі з цією епідемією. Одним з напрямів діяльності ВООЗ є боротьба з інфекційними хворобами [6, с. 14]. ВООЗ розробила низку рекомендаційних, технічних документів направлених на боротьбу з Еболою, таких як: Документ «Епідемія хвороби, спричиненої вірусами Ебола і марбурзької лихоманки: забезпечення готовності, попередження, контроль і оцінка»; «Керівництво в рамках профілактики інфекцій та боротьби з нею по наданню медичної допомоги пацієнтам з передбачуваної або підтвердженою філовірусної геморагічної лихоманкою в медичних установах з упором на Еболу». Документ «Епідемія хвороби, спричиненої вірусами Ебола і марбурзької лихоманки: забезпечення готовності, попередження, контроль і оцінка» забезпечує загальне керівництво по боротьбі проти вказаних спалахів хвороб.

У серпень 2014 р. була створена Цільова групам по поїздках і транспорту для підтримки глобальних зусиль щодо стримування поширення хвороби, спричиненої вірусом Ебола, і для координації міжнародних заходів у галузях поїздок, торгівлі і туризму. Цільова групам по поїздках і транспорту здійснює свою діяльність на основі Міжнародних медико-санітарних правил 2005 р. До складу Цільової групи по поїздках і транспорту входять ВООЗ, Міжнародна організація цивільної авіації, Всесвітня туристична організація, Міжнародна рада аеропортів, Міжнародна асоціація повітряного транспорту, Всесвітня рада з подорожей і туризму, Міжнародна морська організація, Міжнародна палата судноплавства і Міжнародна асоціація круїзних ліній. Також, у листопаді

2014 р. Генеральний директор ВООЗ заснувала спеціальну консультативну групу з реагування на Еболу для розробки на постійній основі для ВООЗ та ООН незалежних керівних вказівок по стратегічному реагуванню на Еболу. Головними завданнями Групи буде підготовка рекомендацій з питань стану і тенденцій спалаху Еболи; стратегія та плани заходів ліквідації спалаху; конкретні елементи стратегічного підходу до припинення спалаху. Генеральний директор ВООЗ і Спеціальний посланник ООН по Еболі братимуть участь у засіданнях консультативної групи.

Одним з міжнародно-правових інструментів боротьби з епідеміями та пандеміями є доступ до лікарських засобів та вакцин. У випадку з епідемією Ебола було продемонстровано прогалини у міжнародно-правовому регулюванні створення, надання лікарських засобів під час надзвичайних ситуацій. При створенні лікарських засобів для ліквідації надзвичайної ситуації є ризики, що клінічні випробування та період спостереження цих засобів, щоб виявити рідкісні побічні ефекти будуть спрощені і можуть, як наслідок, призвести до летальних наслідків. Для недопущення такої ситуації повинна бути створена коаліція з міжнародних урядових та неурядових організацій, які б скоординовано діяли в період спалаху інфекційного захворювання. Розробка та подальше дослідження вакцин проти Еболи були затримані та призупинені з різних технічних і фінансових причин [1]. Для розгляду та оцінки етичних наслідків потенційного використання незареєстрованих заходів втручання 11 серпня 2014 р. ВООЗ створила групу експертів з етики [10]. Група прийшла до єдиної думки про те, що в конкретних обставинах даного спалаху та за умови

дотримання деяких умов, було б етичним запропонувати використовувати непідтверджених заходів втручання, безпечність та ефективність яких ще не була доведена на людях, у якості потенційного засобу лікування або профілактики.

ВООЗ завжди у своїй діяльності турбувалася за політичні наслідки її діяльності, пов'язаної з підтримкою фармацевтичної сфери. Для забезпечення себе ВООЗ намагається укладати двосто-

ронні угоди з державами щодо надання гуманітарної допомоги, включаючи лікарські засоби та вакцини, під час надзвичайних ситуацій, до яких належать і спалахи інфекційних хвороб. Треба також розуміти, що є ризик судових позовів проти ВООЗ, яка не має імунітету від судових позовів, за надання або підтримку неякісних або неефективних лікарських засобів та/або вакцин як пілотних при боротьбі з новими різновидами інфекційних хвороб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Attaran A., Wilson K. The Ebola Vaccine, Iatrogenic Injuries, and Legal Liability [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1001911>.

2. Болезнь, вызванная вирусом Эбола [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs103/ru>.

3. Международное сотрудничество в области гуманитарной помощи в случае стихийных бедствий — от чрезвычайной помощи к развитию : Доклад Генерального секретаря / А/70/324 от 14 августа 2015 г.

4. ВОЗ приветствует решение об учреждении Миссии Организации Объединенных Наций по чрезвычайному реагированию на Эболу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2014/ebola-emergency-response/ru>.

5. Меры по локализации недавней вспышки лихорадки Эбола в Западной Африке и борьбе с ней : Резолюция 69/1, принятая Генеральной Ассамблеей 19 сентября 2014 года / А/RES/69/1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/1&referer=http://www.un.org/en/ga/69/resolutions.shtml&Lang=R.

6. Хендель Н.В. Міжнародно-правове регулювання співробітництва держав у сфері охорони здоров'я: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Національний університет «Одеська юридична академія». — О., 2014. — 20 с.

7. Выступление Генерального директора ВОЗ на заседании Совета Безопасности ООН по Эболе «Мир и безопасность в Африке (Эбола)» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.who.int/dg/speeches/2014/security-council-ebola/ru>.

8. Миссия Организации Объединенных Наций по чрезвычайному реагированию на Эболу и Канцелярия Специального посланника по Эболе : Доклад Генерального секретаря / А/69/404 24 сентября 2014 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/404&Lang=R.

9. Дорожная карта ответных действий в связи с Эболой 28 августа 2014 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/131596/5/WHO_EVD_Roadmap_14.1_rus.pdf?ua=1.

10. Вакцины, терапевтические средства и методы диагностики вируса Эбола [Електронний ресурс]. — Режим доступу http://www.who.int/medicines/emp Ebola_q_as/ru.

Оринда Э.

Международно-правовые инструменты борьбы с Эболой.

Аннотация. В статье проанализирована роль международно-правового сотрудничества в борьбе с Эболой. Раскрыты основные международно-правовые инструменты борьбы с Эбола. Показывается алгоритм использования механизма реагирования на общественно опасное явление Советом Безопасности ООН. Также раскрыта координация деятельности системы ООН во время эпидемии, которая несет угрозу всему человечеству. Проанализированы специальные механизмы деятельности Старшего координатора ООН по соответствующим мерам в связи с Эболой и Миссии ООН по чрезвычайному реагированию на Эболу.

Ключевые слова: инфекционные заболевания, Эбола, Старший координатор ООН по соответствующим мерам в связи с Эболой, Миссия ООН по чрезвычайному реагированию на Эболу, Служба гуманитарных воздушных перевозок ООН.

E. Orinda

International legal instruments against the Ebola.

Summary. The article analyzes the role of international legal cooperation in struggle against Ebola. It outlines the main international legal instruments to struggle against Ebola. We show the algorithm of using the responding mechanism to a socially dangerous phenomenon of the UN Security Council. Also, coordination of the activities of the UN system during the epidemic, that poses a threat to all humanity, is disclosed. The special mechanisms of the Senior United Nations System Coordinator for Ebola and the UN Mission for Ebola Emergency Response.

Keywords: infectious diseases, Ebola, Senior United Nations System Coordinator for Ebola, UN Mission for Ebola Emergency Response, The United Nations Humanitarian Air Service.

